

Rauf Raif Denktaş'ı bir fotoğrafçı ve kültür himayecisi olarak anlatmak...

Doç. Dr.
**Netice
YILDIZ**

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin toplum lideri, kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Raif Denktaş yaşamında pek çok önemli işlere imza atmış bir devlet adamı olma yanında, daha okul yıllarında deneme yazıları veya şiirleri ile başladığı yazma serüvenine meslek yaşamında yoğun temposu içinde devam etmiş, Kıbrıs sorunu yanında, erdemlilik üstüne çok sayıda kimi kısa, kimi uzun kuramsal kitaplar, makaleler yazmıştır. Bu uğraşın yanında çocukluğundan itibaren ilgi duyduğu ve çalışırken bile elinden, cebinden veya masasının üstünden eksik etmediği fotoğraf makinesi ile sürekli arşivine yeni resimler aktarmış, günümüze gerçek anlamı ile

kültürel varlıkların imgeleri yanında tanıdığı, ya da ilk kez gördüğü çok kişinin portresini ve ülkenin farklı anlardaki ve atmosferdeki coğrafyasını ölümsüzleştiren çok sayıda görsel bir dokümanı da geride bırakıp 13 Ocak 2012'de ebediyete geçti.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Raif Denktaş'ı yeni kaybettiğimiz bu günlerde onunla ilgili anılar şüphesiz paylaşılmakta ve hakkında çok yazılar çıkmaktadır. Yayımlanan hemen hemen her anı yazısında onun şüphesiz Kıbrıs sorunu ile olan mücadelesinden, yazdığı kitaplarından, köpek ve kuşlara olan düşkünlüğünden ve fotoğraf çekme merakından bahsedilmektedir. Bu

yazıda ben de Rauf Raif Denктаş ile ilgili bazı anılarım yanında mümkün olduğunca fotoğraf sanatı uğraşındaki birikimlerinden söz edip, kendisi ile birlikte oluşturduğumuz *Kapılar/The Doors* kitabı ile ilgili bir deneyimimi ele almayı amaçlıyorum. Değerli dostlarım Prof. Dr. Hülya Argunşah ve Prof. Dr. Mustafa Argunşah çiftinin isteği ile yazmaya başladığım, ancak en az on yıldan beri yapmak istediğim bu yazı, gerçekte onun fotoğraf sanatı, fotoğrafları ve kitaplarında sanat anlayışına açıklık getiren kuramsal düşüncelerini de irdeleyen uzun bir çalışmaya dönmüşse de, benden anı niteliğinde kısa bir yazı yazmam istendiği için, hazırladığım ve henüz tamamlamadığımı hissettiğim yazıyı yeniden şekillendirip daha kişisel anılarla onun sanat felsefesini kısaca anlatmayı hedefledim. Dolayısı ile bu kısa yazımda kişisel izlenimlerim yanında yine de fotoğraf albümlerinde ve değişik dergilerde çıkan söyleşilerinden, kitaplarından, onu tanıtan başka yazarların, araştırmacı ve fotoğraf sanatçıların yazılarından da yararlanmadan noktayı koyamadım.

Denктаş, daha gençlik yıllarında başladığı siyaset yaşamındaki amansızca sürdürdüğü uluslararası diplomatik etkinliği ile sesini dünyaya duyurmuş ve dünyada en çok konuşulan Kıbrıslı Türk devlet adamıdır. Kıbrıs'ın en sorunlu yılları olan 1955-1960 yıllarında Kıbrıs'ta görev yapan Amerikan Elçisi ve eşi Belcher'ler, o yıllardaki anı defterlerinde ondan genç, yetenekli bir avukat ve ılımlı ve modern görüşlü biri olarak bahsederekler.¹ Bunun yanı sıra çok farklı ülkelerde açtığı fotoğraf sergileri ile ülkesinin güzelliklerini objektifi ile tanıtan bir kültür elçisi olma misyonu ile birçok kayıtlara geçmiş bir şahsiyet olmuştur. Bu uğraşı ile yabancılarla iletişim kurmanın yanı sıra esas kendi halkı ile de yakınlaşabilmiş, çekinmeden tek başına Lefkoşa veya Girne sokaklarında ya da diğer kent ve köylerde fotoğraf çekmiş, insanların dertlerini dinlemiştir. Yoğun iş

ortamına karşı birçok sanatçı ya da akademisyeni, gerek yerli gerekse de konuk olmalarına bakmadan makamında kabul etmiş, davetlerde onlarla sohbet etmiş, her gönderilen mektuba, kutlama kartına, samimi ve nazik yanıtlar vermiştir. Özellikle yerli sanatçıların, ya da eserlerini sunmak için Kıbrıs'ı tercih eden yurt dışında yaşayan Kıbrıslı ya da yabancı sanatçıların, sergilerini açtırmak için yaptıkları her ricayı olanaklar çerçevesinde kabul etmiş, onların eserlerini dikkatle izleyerek, satın alma yönüyle de destek vermiştir. Senelerce Rüya Taner, Turgay Hilmi gibi müzik alanında uluslararası ün yapmış bazı müzik sanatçılarına da destek vererek sanatlarını geliştirmelerinde himaye etmiştir. Bunlara karşın o, 2004 yılı sonunda Türk Bankası'nın "Kıbrıs'ın siyasi tarihine yön vermesi, tarihi yaşayarak şekillendirmesi, şekillendiği tarihi kendi bakış açısı ile yazmış olması ve 22 yılda 27 kitap yayımlanmış olması" nedeniyle o yılın sanat kültür ödülüne layık görüldüğünde, onun 17-18 yaşlarından itibaren başladığı edebi veya akademik yazıları, ya da fotoğraf sanatı ile olan uğraşısı sanatsal olarak nitelenemeyeceği, barışı engelleyen bir lider olduğu iddiası ile köpüren, tepki gösteren ve hatta aldıkları ödülleri iadeye kadar giden farklı siyasi görüşteki çeşitli basın mensuplarının ve sanatçıların tepkisini sessizlikle karşılamış,² yine

2 EMAA Haberler (2008) Sn. Denктаş'a 22. Türk Bakası Kültür Sanat Ödülü ve Sanatta Ödül Sorgulaması; www.emaacyprus.org/haberler2005_14.html. (20.03.2012); Rana Zincir Celal (2008); "Ne-

de hoşgörüsünü yitirmeden, sağlığı elverdiğince sanatçılara desteğini sürdürmüştür. Dünyanın kabul ettiği devlet adamı misyonu içinde küçük yaşından itibaren çok sayıda gazete yazıları, bilimsel kitaplar ve erdemlilik üzerine kuramsal kitaplar yazmış, çocukluğunda başladığı ancak yeterince zaman ayıramadığı fotoğraf uğraşını ileri yaşlarında daha fazla zaman ayırıp sürdürmüş, çevresinin teşviki ile bu alandaki birikimini açtığı sergilerle ve yayımladığı albümleri ile halkla paylaşmış, yurt dışında Kıbrıs'ın tanıtılmasında etkin olmuş, ancak yine de "Ben sanatçı değilim!" diyebilmiştir.

Ben, Rauf Raif Denктаş'ı ilk olarak ilk okul öğrencisi olduğum yıllarda tanıdım. Daha o yıllarda *Hayat* mecmuasında veya yerel gazetelerde çıkan haberleri ve okulda bize anlatılanlarla Denктаş, çocuk aklımıza bir kahraman olarak işlenir. Onun Kıbrıs'a kaçak gelmeye çalışırken yakalanmasında duyulan endişeler, daha sonra da ailesi ile 1967'de adaya döndüğü gün bir zafer kahramanı olarak karşılanmasını Girne Kapısı'ndaki törende heyecanla izleyişimiz benim çocuk belleğimde yerleşen önemli toplumsal anılardır. Kendi kullandığı arabası ile çoğu kez yolda gördüğümüz bu liderin karşılık bile beklemeden selam vermesi, zaman zaman eşinin ya da kendisinin babamın iş yerine gelmesi, küçük Lefkoşa'da 1974 öncesi mütevasi

den İsimli Tarih", EMAA, Nisan Mart 2008, 8, http://www.emaacyprus.org/sayi8_rana.html (EMAA 8)(20.03.2012)

1 David W. MARTIN ve Paul W. WALLACE (ed.)(2000). *The Final Days of British Rule in Cyprus, Dispatches and Diaries of Consul General Taylor Belcher and Edith Belcher*, New York: Greece and Cyprus Research Centre, s. 74

yaşamın simgesi olarak bu anılar içindeki detaylardır. Sonraları doktora eğitimimi bitirip adaya döndüğümde seminer, konferans ve sergi açılışlarında onunla çok kez karşılaşmalarım sıklaşır. Aile bireyleri ile tanışmama karşın onu uzaktan sessizce izler, kısa selamlaşma ve hatır sormalarla yetinirdim. Ta ki bir gün benimle ilgili çıkan bir yazıyı ve yayımlanan bir makalemi okuyup benimle tanışmak isteyinceye dek.

Elim bir trafik kazasında kaybettiğimiz, benim de kolejden arkadaşım olan sevgili Merhum Raif'in anısına belli aralıklarla Doğu Akdeniz Üniversitesi tarafından düzenlenen ve bu üniversite kadrosuna katıldığım 1987 Ekim ayından itibaren sürekli olarak izlediğim Raif R. Denктаş Konferansları serisinde Kıbrıs Sorunu üzerine verdiği konferanslar en ilgi görenler olmuştu. Kıbrıs'ta verdiği tüm konferanslarına katılır, onu hayranlıkla dinlerdim. Bunlardan bazılarında konferansın sonunda ayrılan soru cevap süresinde herkese yanıt verir, sırf konuşma adına soru sorma yerine kendi düşüncelerini söylemek için 45 dakika konuşup sonuçta bir soru yöneltmeyenleri sabırla, saygı ile ayakta dinlerdi. Bunun yanı sıra o yıllarda üniversitemizce düzenlenen Raif Denктаş konferansları serisinde mutlaka bulunur, sonuna dek izler ve konferans verene çiçek ve plaket takdim ederdi. Ancak bu konferansları düzenleyenlerin dikkatsizliği onu

üzmekte olduğunu fark eden, ancak çaresiz kalan çok az insandan galiba biri olmuş, eleştirilerimi üniversitede ortaya koymaktan çekinmemiştim. Çoğu kez alelacele düzenlenen bu konferanslara henüz sanal iletişimin olmadığı ortamda sadece protokol davetiyeleri ile belli kişiler davet edilir, basın yolu ile de duyurulur, Lefkoşa'da yapılan etkinliklere Gazi Magosa'daki üniversiteden kişilerin gelmesini teşvik edecek düzenlemelere gidilmez, neredeyse salonda 10-15 kişi ile konferans dinlenirdi.

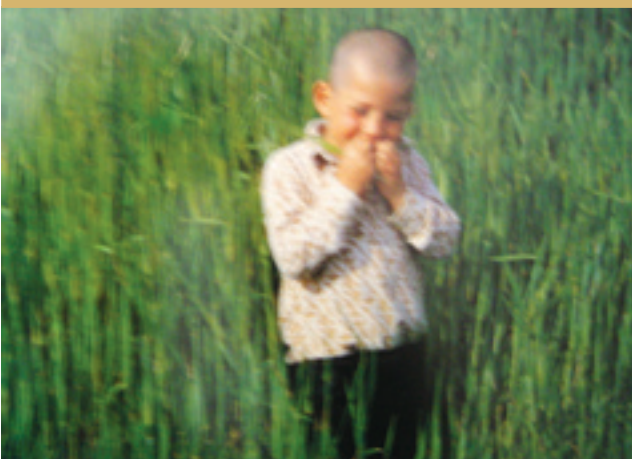
1988 yılı Haziran'ında Türk İngiliz Derneği'nin davetlisi olarak o zamanki ismi ile Girne View (Bugün Avrasya) Otel'de doktora tezimin bir parçası olan "İngiliz - Osmanlı ilişkileri ve İngiliz Kültür Yaşamında Türk Etkileri" konulu bir konferans vereceğimde ona gönderdiğim davetiye karşılık çok nazik bir mektup ile beni kutlamış ve katılamayacağından dolayı mazeretlerini ifade etmiş, kendi adına konferansa bir danışmanını yollamıştı. Bu konferanstan bir ay sonra değerli dostum Sayın

Kadın/Woman 2000 dergisinde her çıkan makalemi satır satır okuyup yazdığı mektuplarda da bunu ifade ederdi. Her görüşmemizde ülkemizdeki kültür mirasını nasıl koruyacağımız ve ülkemizi yurt dışında nasıl tanıtabileceğimiz konusunda sohbetler başlıca konularımız olurdu.

Ahmet Gazioğlu'nun editörlüğünü yaptığı, ancak bu gün uluslararası dizinlerde yer almadığı için ve hatta yerel bir yayın olduğu için akademik kriterlerde dikkate alınmayan *Yeni Kıbrıs/New Cyprus* dergisinde Ali Nesim hocamızın benim konferansım hakkında yazdığı bir yazı ve benim Osmanlı-İngiliz kültür ilişkileri ile ilgili kısa bir makalemi³ okumasından sonra beni makamına davet etmesi ile iletişimimiz başlamıştı. Çalışmam ve benim ailem ile ilgili sohbetimizden sonra bana eser tahrifatı ile ilgili UNESCO'nun ICOMOS gibi kurumlarından gelen KKTC'yi suçlayıcı bazı mektupları gösterip, bu tür konulardan dolayı karşılaşılan protestoları anlatmıştı. Bu sohbette bana yönelttiği "Ali Nesim'in tanıdığı kişiyi ben nasıl olur da daha önce yakından tanıyamadım? Daha önce niye benimle hiç görüşme isteğinde bulunmadınız?" sorusu en ilginç tarafı idi. Ben de kendisine neredeyse

3 Netice YILDIZ (1990). "The Anglo-Ottoman Relations: Turkish Influences on British Social Life and Art", *Yeni Kıbrıs /New Cyprus*, June 1990, VI (1), 15-16.

DENKTAŞ'IN OBJEKTİFİNDEN

iki yıl önce bir mektup yazıp randevu istediğimi, ancak bir ihtimalle yoğun işleri arasında gözden kaçtığını söyleme gereğini duymuştum.

Bir süre sonra kurulan Kıbrıs Araştırma ve Dayanışma Vakfı'nın yönetim kuruluna Denktaş bey beni değerli aile dostumuz merhum Necati Münür Erteğün vasıtası ile aday göstermişti. Merkezi İstanbul'da olan vakfın Kıbrıs kolunu oluşturacak Kıbrıs (Lefkoşa) Araştırma Vakfı'nın kurucu üyeleri Vedat Çelik, Ergün Olgun ve Sabahattin İsmail ve C. Gazioğlu idi. Vakfın yapılan ilk toplantısında kurucu üyeler doğal olarak ilk dönem yönetim kurulunda yer alacak, dokuz kişilik yönetim kuruluna beş üye daha seçilecekti. Bu adaylığa beklenenin üstünde bir ilgi olmuş, yirmi bir aday çıkmıştı. Bunlar arasında Perihan Aziz ve benim kadın üyeler olarak oy sayısı ile kazanmamız Vakfın çağdaş bir anlayışla ve işbirliği içinde çalışmasında önemli olmuştu. Sayın Cumhurbaşkanı Denktaş ve Büyükelçi Ertuğrul Kumcuoğlu ile daha sonra Büyükelçi olarak görev yapan elçilik müsteşarı Ertuğrul Apakan bu vakfın işleyişinde destek veriyorlar, ancak kararlarına karışmıyorlardı. Vedat Çelik (başkan), Ergün Olgun, Ahmet C. Gazioğlu, Kaya Bekiroğlu, Perihan Aziz, Netice Yıldız, Sabahattin İsmail, Erdal Camgöz ve Bilge Öney'den oluşan bu vakıf, Denktaş'ın da desteği ile bazı kültür etkinlikleri de düzenler. Almanya'dan getirttiğimiz ve çok ailenin yardımı ile evlerde misafir ettiğimiz 45 kişilik öğrenci orkestrasının çeşitli kentlerdeki konseri; sadece bir iki sayı çıkabilen bir bülten; benim aynı anda iki dilde verdiğim ve İngiliz Yüksek komiserinin de izlediği "Osmanlı Döneminde Kıbrıs" konferansı gibi etkinlikler ile üç dört yıl sürer. Vakfın gerisinde başlarda maddi destek veren Asil Nadir vardır. Sonraları maddi yetersizlikle ne yazık ki vakıf sessizce sönüp gider.

Vakfın aktif olduğu bu yıllarda Cumhurbaşkanı Denktaş sıklıkla bizi konutuna davet eder, etkinliklerimize katılırdı. Her karşılaşmamızda ona daha fazla hayranlık duymaya başlamış, onun sanat âşığı ve ülkenin tüm tarihini en küçük detayına kadar

bildiğini görmüştüm. Daha sonraki yıllarda da Kadın/Woman 2000 dergisinde her çıkan makalemi satır satır okuyup yazdığı mektuplarda da bunu ifade ederdi. Her görüşmemizde ülkemizdeki kültür mirasını nasıl koruyacağımız ve ülkemizi yurt dışında nasıl tanıtabileceğimiz konusunda sohbetler başlıca konularımız olurdu. Yemekli sohbetlerimiz ise oldukça eğlenceli geçiyordu. Ben hep onu diyet yapması gereken biri olarak düşünür, bazen yediklerini ürkererek izler, bazen de onun gerçek bir halk insanı olduğunu düşünürdüm. Sofradaki kuru fasulye için, "Ben bunu çok seviyorum, sen niye yemiyorsun, bunu en güzel ben yaparım,

ama açımın pişirdiği de benimkinden aşağı değil" deyip önce bana servis yapıp sonra kendi tabağına epeyce bir miktar alırdı. Yine tabağımda dokunmadığım ekmeği, ya da servis tabağındaki kızartma sebzeleri gösterip, "Netice hanım, galiba sen bunları da yemeyeceksin, bari ben bitireyim!" deyip alması, Vedat Çelik bey'in evinde yediğimiz yemeklerde kendi gibi onların da Baf kökenli oldukları için Vedat beyin eşine böreklerden dolayı yaptığı övgüler, hep anılarımda kaldı. Zaten anılarımı anlattığı kitaplarda aile yakınlarını, özellikle halasını anlatırken, sıkça yemeklerinden, özellikle nor böreklerinden övgü ile bahsetmesi, kalp

sorunu ile ilk ciddi tedavisinden sonra hastanede yazdığı ve 3 Nisan 1996'da *Ortam Gazetesi*'nde yayımlanan, ayrıca *Kalbimin Sesi* kitabında da yer alan "Sağlıklı Hayat İçin Bir Tavsiye" başlıklı yazısında, "Yemek sizi hayatta tutuyor", "Yemek sizi güzelleştiriyor", "Yemek sizi neşelendirir", "Yemek büyümenize yardımcı olur", "Yemek sizi kuvvetlendirir", "Yemek sizi akıllandırır", "Yemek sizi dengeli beslenmeye iter" alt başlıkları, onun yemek yemeyi bir eğlence olarak görmesini açıkça yansıtır.

Denktaş, Kıbrıs arkeolojik alanları ve kültür mirası ile ilgili çok değerli bir kitap yazan ve İngiliz Avam kamarasından bir Lordun eşi olan Lady Rosamond Henworth ile tanışmamı sağlamış, senelerce sürececek bir dostluk yanında düşüncelerimi almak üzere bana kitabının taslağını okutmuş ve benim Kıbrıs Uygarlık tarihi derslerimin şekillenmesinde önemli bir katkı olmuştur. Her Londra'ya gidişimde, ya Surrey'deki evinde ya da British Library'de buluşur, Kıbrıs'ı ve Denktaş'ı konuşurduk. Yine onun

Alman hukukçu dostu Dr. Christien Heinze ve eşi de Denktaş ve Erteğün çemberi içinde oluşan güzel bir dostluk olur.

Kıbrıs Vakfı Yönetim Kurulu'ndaki görevimin sürdüğü bu dönemde yine *Yeni Kıbrıs /New Cyprus* dergisinde yayımlanan iki makalemin⁴ resimleri derginin kapak resimleri de olunca, Sayın Denktaş'ın ilgisini çekmiş ve satır satır okuyarak bana bir mektup yazıp beni kutlamış, beni makamına yeniden davet etmişti. Bu resimlerden biri sonradan çok kişi tarafından kopyalanan bir minyatürdü. Kapakta yer alan resim, Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde tespit edip özel izinle aldığım *Şeyhname-is Selim* adlı yazmada yer alan Kıbrıs'ın fethini betimleyen dört minyatürden biri idi ve Osmanlı ordusunun Larnaka'ya çıkışını betimliyordu. Diğer kapak resmi ise Lala Mustafa Paşa tarafın-

4 Netice YILDIZ (1992). "Belgeler Işığında Kıbrıs'ta Osmanlı Dönemi: Kıbrıs Türk Mimarisine Kısa Bir Bakış", *Yeni Kıbrıs*, Şubat - Mart 1992, s. 15-19; Netice YILDIZ (1991). "Lala Mustafa Paşa Kur'anı", *Yeni Kıbrıs/New Cyprus*, Temmuz 1991, s. 22-25.

dan Kıbrıs'ta bir camiye vakfedilen 16. yy'a ait nefis bir el yazmasının serlevhası idi. Bu da benim doktora alanım dışında farklı konuda ilk yaptığım bir araştırma idi. Özellikle bu dikkatini çekmiş, bu eserlerin ihmal edildiğini sohbetimizde söylemiş, kendinin de müze ziyaretinde resimlediği birkaç saydamı bana göstermiş, fazla kopyalarını da vermişti. Bu buluşmamızda beni tebrik etme yanında çalışmalarım ve projelerim hakkında bilgi almış ve dahası bana o günlerde yapmayı planladığım İstanbul'daki Başbakanlık Arşivi'ndeki araştırmam için Kıbrıs Türk Hava Yolları'ndan uçak bileti ve o dönemin Büyükelçisi Sayın Ertuğrul Kumcuoğlu vasıtası ile İstanbul Valiliği'nin misafirhanelerinde düşük ücretle kalabilmem gibi manevi bir destek sağlamıştı. İstanbul'da Denktaş'ın yakını diye bana iki ay boyunca bütün kapılar açılmış, aylarca gelmeyen arşiv izinleri birkaç saat içinde halledilmişti. Sözün gelişi belki şunu da eklersem onun bilimsel kişiliğini de vurgulamış olurum. Dergideki yazımın

resimleri kapakta olmasa da dikkatini çekecekti. Çünkü eline aldığı her şeyi okurdu.

Ancak Denктаş'ın fotoğraf merakı ile ilk tanışmam 15 yaşlarında iken bir çay partisinde sevgili eşi Aydın Denктаş hanımefendinin annem ile sohbet için masamıza geldiğinde bize görmemiz için verdiği çok sayıda fotoğraflarla olmuştı. Çoğu aile fotoğrafları idi. Bazıları mezun olduğum Maarif Koleji'nden tanıdığım merhum sevgili Raif'in ve sonradan öğrencim ve arkadaşım olan eşi Mesude'nin nişan fotoğrafları idi. Resimler mutlu bir aileyi ve aileye giren ilk gelini sevgi ile karşılamalarının açıkça bir öyküsü idi. Bazı resimler de yurt dışındaki gezilerde çekilmiş muhteşem manzaralardı. Çok etkilenmiş ve kimin çektiğini Aydın hanıma sorma gereğini duymuştum. Denктаş'ın sanatsal nitelikli fotoğraflarını Cumhurbaşkanlığı konutu duvarlarında görmüşsem de tam anlamı ile ilk kez pek çok kişi gibi 15 Mart 1990'da Derviş Paşa Konağı'nda açtığı sergide izleme şansım oldu.

Bu sergiden sonra Denктаş'ın fotoğrafları 1991 yılından itibaren takvim ve albümler olarak yayımlanmaya başlar. İlk olarak 12 fotoğrafın yer aldığı *Türk Bankası 1991 Takvimi*, *Denктаş as a Photographer: Images from Northern Cyprus* (1991) ve *From My Album* (1992) isimli albüm kitapları çıkar.

Denктаş ile çeşitli ortamlarda oluşturduğum bu iletişim sonunda bir gün onunla ortak bir çalışmaya imza atma mutluluğuna erişmem ile sonuçlanır. Bu gün var olmayan, Tuncabank'ın mali desteğinde 1995 yılı başında Denктаş'ın kültür boyutlu *Kapılar/The Doors* isimli bir fotoğraf albümüne Kıbrıs kapılarının tarihi ile ilgili bir önsöz yazmamı ister. Bu benim akademik yaşamımdaki belki en güzel anılarımdan biri olur. Bu sayede Denктаş'ın tüm saydam albümlerini tarama şansım olur ve özel kitaplığında defalarca çalışmam mümkün olur. Uzun bir makalemin yayımlandığı *Türkler'in* 19. cildinde⁵ KKTC için ayrılan bölümde de, hem

Denктаş'ın⁶ hem de beni ona tanıştıran Ahmet C. Gazioğlu'nun makalelerinin⁷ yer alması da yine onur duyduğum bir başka yayınımdır.

Kapılar/The Doors albümünde Denктаş'ın çektiği kırk yedi resim yer alır. Bunlardan otuz biri tam sayfa, farklı dönem ve yapı türlerine aittir. Kitabın sol sayfalarında (9-69) Denктаş ile söyleşi şeklinde sunulan

6 Rauf Raif DENKTAŞ (2002). "Kıbrıs Meselesi Halledilmeli", *Türkler*, Ed. H. Güzel, K. Çiçek ve S. Koca, Cilt 19, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s.887-896 .

7 Ahmet C. GAZIOĞLU (2002). "Osmanlı'dan Cumhuriyete Kıbrıs", *Türkler*, Ed. H. Güzel, K. Çiçek ve S. Koca, Cilt 19, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 19, s.922-945, 946-965.

kapılar ve fotoğraf merakı ile ilgili anıları, düşünceleri sağ sayfalarda ise tam boy resim ve alt yazıları olacak şekilde tasarlanır. Söyleşide bir sayfa Türkçe bir sayfa İngilizce metin verilir. Kitabın son iki sayfasında (70-71) üzerlerinde tarih, ay yıldız ya da haç motifleri olan kapı üstü aydınlatma açıklıklarının örten demir ızgara süslemelerinin resimleri 16 küçük kare olarak tasarlanır.

Kapılar/The Doors (1995) kitabı, Rauf Raif Denктаş'ın kültürel mirasa olan duyarlılığını yansıtması ve fotoğraf sanatına olan düşkünlüğünü de belgeleyen uzun söyleşi yanında,

5 Netice YILDIZ (2002). "Kıbrıs'ta Osmanlı Kültür Mirasına Genel bir Bakış", *Türkler*, Ed. H. Güzel, K. Çiçek ve S. Koca, Cilt 19, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s.966-993.

Tuncabank Yönetim Kurulu başkanı Şükrü Hasanoğlu'nun "Sunu" yazısı (3-4), ve "Kıbrıs Kapılarının Öyküsü" başlığı ile önsöz niteliğinde benim katkıda bulunduğum Türkçe ve İngilizce makaleler ile metne açıklık getirmesi açısından benim çektiğim birkaç resim (5-8) de eklenince, sade bir fotoğraf albümü olmaktan çıkmış, önemli bir kültür yapıtı oluşuvermişti.

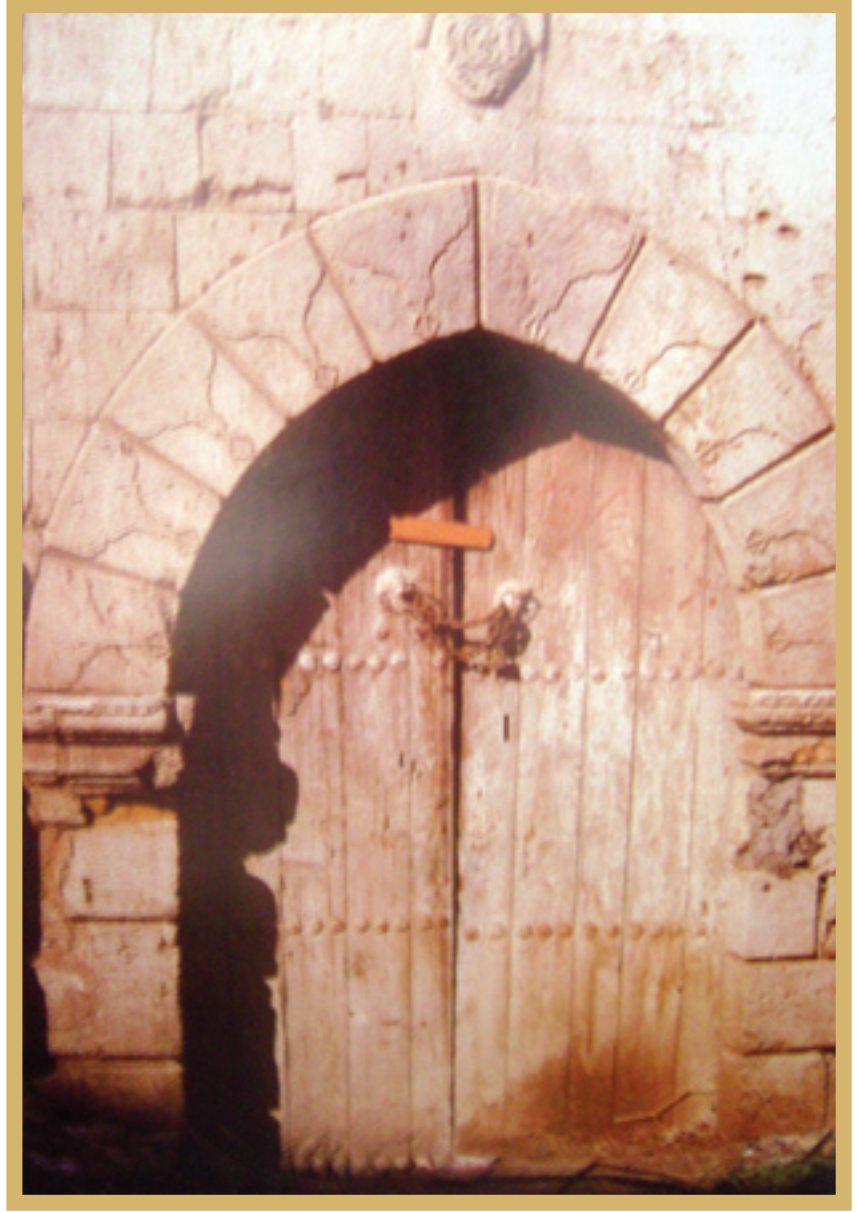
Denктаş daha önce yayımlanan bir albümünde kapılar konusuna olan ilgisinden kısaca bahsetmiş, diğer albümlerinde ve sergilerinde de kapı resimlerine yer vermişti. Bu eserinde tamamı ile tematik olarak yayımlanmasını istediği "kapılar", gerçekte onu büyüten dedesi Şehherli⁸ Mehmet'e adanmış bir kitap idi. Keşke bunu başta yazabilseydik. Kitabın 27. sayfasında fazla süslemesi olmayan, 1912 tarihi ve sarı taştan alınışının kilit taşı üstünde kabartma ay yıldız motifi olan bir kapı resminin karşısındaki sayfada "Bu fotoğrafları çekerken neler düşündünüz? Bir rastlantı mıydı, yoksa özellikle mi çekildi?" sorusuna verdiği şu yanıtı kapı fotoğraflarını çekme amacını özetler:

"Bunlar gittikçe yıkılmakta, yok olmaktadır. Kapılara ilğim, sanırım küçüklüğümde başlar. Dedem Şehherli Mehmet bana Türk evlerinin üzerinde, genelde, ay yıldız veya yıldız olduğunu söyler ve bunların Türklere ait olduğunu anlatırdı. Bazı kapıların üzerinde, evin yangına karşı sigortalı olduğunu gösteren işaretler veya plaketter de vardı. Daha sonra kapılar üzerinde tarihler dikkatimi çekti. Koleksiyonuma koymak için en eski kapıyı aramaya başladım. Böylelikle ortaya ilginç bir koleksiyon çıktı." (26)

Dedesi Şehherli Mehmet, bir buçuk yaşında iken kaybettiği annesinden sonra onunla en yakın ilgilenen kişi olmuş ve onu beş altı yaşlarında Lefkoşa sokaklarında gezdirirken 1878 yılında Osmanlı bayrağının nasıl indirilip İngiliz bayrağının asıldığını defalarca anlatmış ve kapılardaki ay yıldız motiflerini göstermişti.⁹

8 'Şehher' başkent olan Lefkoşa anlamında, 'Şehherli' ise Lefkoşa kentinden kasabalara ya da köylere göç edenlere verilen bir lakaptır.

9 Rauf Raif DENKTAŞ (1995). *Kapılar/The Doors, İstanbul: Tuncabank yayın. (Netice*

Denктаş anılarında bu olaydan sık sık söz eder.

Bu kitabın teması olan kapılar, günümüz surlar içi Lefkoşa'sı ile sınırlanmıştı. Kitapta yer alan resimler herhangi bir kronolojik düzen kaygısı gütmeden sıralanmış, eskiden kentin surlar içine açılan üç kapısından biri olan Girne Kapısı yanında, cami ve konut mimarisine ait kapılar, Ortaçağdan 1930'lu yıllara kadar örneklerini sunuyordu. Denктаş, söyleşide kapıların manevi yönleri üzerinde durmuş, kapı ile ilgili dilimizdeki öz deyişlerden bahsetmişti. Ancak en eski kapıyı aradığını belirtmişse de fotoğraflarında hangisi olduğu üzerinde yorum yapmayıp, yanıtını izleyiciye bırakır. Benim yazdığım makalede

Yıldız'ın Önsözü ile birlikte).

bunların yapılış teknikleri yanında sosyal yaşamda kapının anlamı ve içe dönük ev yaşamının batılılaşma sürecinde dışarıya açılması irdelenmişti.

Kapılar/The Doors kitabındaki söyleşi şeklindeki anlatısında Denктаş'ın sanatı ve sanatçıyı ifade ettiği şu sözleri de buraya aktarmadan geçemeyeceğim:

"Sanat tanrıya yaklaşım, onun eserlerini terennüm, sanatçı ise Allah'ın özel bir vergisiyle onurlandırılmış bir kişidir. Allah'ın yarattığı her şey muhteşem bir sanat eseri olduğuna göre, bunu yazan, çizen, görüntüleyen, terennüm eden kişilerin ruh itibarıyla Allah'a yakın olduklarına inanırım". (10)

Bu söyleşide Denктаş, kendi fotoğraf uğraşını bir tutku, bir merak

olarak ifade eder. Fotoğraf çekmeye küçük yaşlarda başladığı, bu uğraşının bir sanatsal yöne doğru meyilettiğinin bilincine varmışsa da kendisini sanatçı olarak niteleyemeyeceğini, bunu izleyiciye bırakmayı tercih ettiğini dile getirmesi (30), gerçekte bu uğraşının kişisel tatmin, dinlenme ve tutku olarak yaşamında yer aldığı ifade edilmiştir. Denктаş politik yaşam içinde olan kişinin de yoğun iş temposunda rahatlaması için bir uğraş ihtiyacı olduğuna inanır ve bu tür uğraşları olmayanlardan korkar. (66)

Kapılar/The Doors kitabı, 1994 Ağustos ayında hazırlanmış, 1995 başında yayımlanmıştı. Kitabın hazırlanması ve basılması inanılmaz bir acele içinde yapılmış, benden bu kitabın kültürel boyuta dönüşmesi için kapıların tarihi ile ilgili bir hafta içinde bir makale yazmam istenmişti. Cenevre’de yapılacak Uluslararası Türk Sanatları Kongresi’ne on gün gibi kısa bir süre kalmış ve ben kendi tebliğimi bitirmeye çalışıyordum. Pazartesi sabah Lefkoşa’dan Magosa’ya üniversitedeki işime yeni gelmiş ve Cumhurbaşkanı’nın benimle acil olarak görüşmesi için Lefkoşa’ya çağırılmıştım. Bana verilen sürenin azlığını anımsatmakla beraber, kitabın baskısını yapan reklamcılık şirketinin İstanbul’da olması nedeniyle Cenevre’ye giderken bir gün, dönüşte de bir gün İstanbul’da kalıp kitabın dizgisi ile uğraştım. Ancak alelacele üretim yapan bu firma ne yazık ki sadece bilgisayar kullanan, ancak kitap tasarım deneyimi olmayan birkaç genç ile çalışıp, işi süratle bitirmişlerdi. Cenevre dönüşünde İstanbul’da şirket sahibinin hafta sonu tatilinden dönmesini boş yere beklemiş, zamanım heba olmuş, daha sonra da belgegeçer ile gönderilen metinde yapılmasını istediğim düzeltmeler yapılmamış ve kitap ufak tefek hatalarla çıkmıştı. Ancak bu hatalara üzüldüğümü gören Denктаş bey, “Olur böyle şeyler. Canınızı üzmeysin. Bakın, yine de ne güzel iş çıkarttık!” diye beni teselli etmiş, yeni bir kültür mirası kitabı yapmak üzere çalışmamızı istemişti.

Cyprus Today’de 2005 yılında Kıbrıs evlerinin kapılar ile ilgilenip, bir kitap arayışına giren ve sonra da bu kitaptan yararlanarak aynı konuda

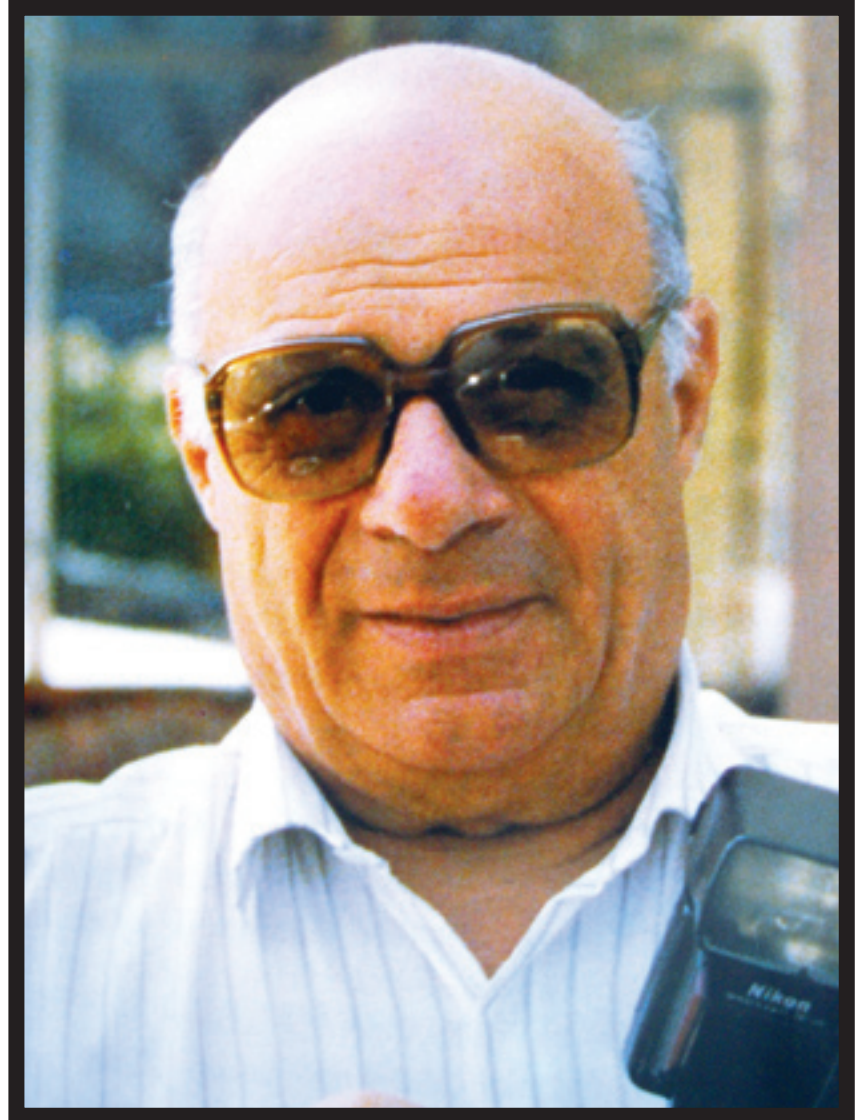
bir makale yazan Ralph Durber¹⁰ *Kapılar/The Doors* kitabının Kıbrıs tarihi kapıları için kültür boyutu ile önemli bir katkı olduğunu ifade etmesi bu kitabın aranırılığını hem bana hem de Denктаş beye anımsatmış ve böyle bir çalışmanın yeniden yapılmasını düşündürmüştür. Ralph Durber, “Kapıların Büyüsü” başlıklı gazete makalesinde geleneksel kapıların Kıbrıs’ı betimleyen kısmen turistik, kısmen sanatsal resimlerde ele alınan en yaygın tema olmasına rağmen bunlar hakkında Lefkoşa’nın hem kuzeyinde hem de güneyinde herhangi bir akademik yayın bulunmadığını, bu konuda Rauf Denктаş’ın *Kapılar/The Doors* kitabı dışında hiçbir araştırma yapılmamış ve yazılmamış olduğunu, Denктаş’ın fotoğrafları yanında Netice Yıldız’ın önsözünü

10 Ralph Durber (2005). “Magic of the Doors”, *Cyprus Today*, January 8-14, 2005.

yazdığı makalenin bu alanda tek akademik çalışma olduğunu, kitabın da tükendiği için hiçbir yerde bulunmanın mümkün olmadığını sözlerine ekler.¹¹ Gerçekte de bu kitap artık Avrupa veya Amerika’da sahaflarda nadiren bulunmakta ve 100 dolar gibi fiyatlara satılmaktadır.

Kitabın satışa sunulmamış olması ve sadece Cumhurbaşkanlığı çevresindeki kişiler, yabancı misyon üyelerine ve bankanın prestijli müşterilerine armağan edilmesi sonucu bilim dünyasında gerekli yerini alamadığına inanıyorum. Bunu elde edenlerin de fotoğraflara bakmakla yetinmiş olması, ya da referans vermeden kullanması diğer üzücü olaydır. Bu kitabın yayımı sonrasında fotoğraf sanatçıları, ressamlar ve seramik

11 Makale için bkz. http://www.allcrusades.com/CASTLES/CYPRUS/FAMAGUSTA/TEXT/citadel-or-othellos-tower_2/doors-txt-1.html(12.03.2012)

sanatçıları da bu konuya ilgi göstermiş, eserler üretmişti. Veysi Soyer'in "Taç Kapılar" başlıklı bir makalesi¹² gerçekte bu kitabı okumuş olduğunu ima edip, benim yazdığım metinden alıntılar yapmışsa da referans verme gereğini duymaması, adeta kendi tespitlerinin daha önemli olduğunu iddia eder tarzda yazması bilimsel bir reddediş, hatta intihal sayılır.

Yine çok sevdiğim seramik sanatçısı dostum Semral Öztan'ın 1998'de sergilediği "Kapılar" temalı seramik dizisi de bu albümden esinlenmiş çalışmalarından biri idi. Ancak hiçbiri bu konudaki ilgiye bu kitaptan aldıkları esinlenme ile başladığını ifade etmemişti. Ancak, bu tür durumlarda, şimdiki yıllarda bile telif hakkı konusunda bilinçli olmayan bir toplumda, yazının ilgi çektiğini, belki bunların kültür mirası olarak dikkate alınarak korunabileceğine katkınız olur düşüncesi ile teselli olmaktan başka bir çare kalmıyor. Bu kitaptan sonra yeni yapılan evlere konmak üzere bu eski kapıların model olarak alınarak yenilerinin üretilmesinin moda olması fotoğrafların önemli bir işlevini de anımsatmaktadır.

Benim Denктаş'a ait izlediğim ilk fotoğraf sergisi yukarıda da bahsettiğim gibi 15 Mart 1990 tarihinde açtığı ve isimsiz bırakmayı tercih ettiği etkinliğidir. Sergiyi ortak arkadaşımız olan Fluxus Sanat Galerisi'nin sahibi ve ona uzun yıllar danışmanlık yapan Ergün Olgun ve eşi Netice Olgun düzenler. Sergiye açılıştan sonra da birkaç kez daha gitmiş, annemi de götürmüş, bir eserini de seçip almıştık. Kendi deyişi ile sergideki eserler "Genç ya da yaşlı insanlar; çiçeklerle bezenmiş ya da kıraç topraklar içindeki manzaralar; deniz ve sandallar; deniz kıyısı ve yelkenliler; kum ve rüzgâra karşı mücadele eden kuşlar" dır. Bu sergiyi bağımsızlıklarını korumak için kendilerini adanmaktan çekinmeyen fotoğraflarında yansıttığı bu adadan kişilerin yakınlarına adar; gelirini de oğlu anısına kurduğu Raif Denктаş Vakfı'na ihtiyaçlı gençlerin eğitimi amacı ile verir. Denктаş'ın bu ve daha sonra açacağı sergilerinde ve albümlerinde de portreler, tabiat resimleri ve tarihi eserler

12 Veysi SOYER (2002). "Taç Kapılar", *Benim Kıbrısım*, Ağustos-Eylül, 3 (24), s. 63-66.

Denктаş 2011 yılında felç geçirip uzun süre hastanede yatağa bağlı kaldığı süreye kadar ileri yaşına rağmen hep genç ve dinamik kaldı. Çünkü ruhu hep genç, beyni dinamik kalmış, daha fazla üretmesi gerektiğine inanmıştır. fotoğraf çekimi ile insanlarla iletişim kurmanın ayrı bir yöntem olabileceğini göstermiştir...

yer alır. Belli teması olmadan seçtiği bu fotoğrafları çekerken ne düşündüğünü ve fotoğrafı nasıl yorumladığını sergi davetiyesine aşağıdaki sözlerle de yazmaktan çekinmez:

"Bir fotoğrafı fotoğraf yapan, o fotoğrafı çekenı yönlendiren içgüdüdür. Bazen şanslısınız; ışık istediğiniz gibidir. Ama yine de, o günle ilgili, farklı ve gayriihtiyari ölümsüzleştirdiğiniz bir şey vardır. Neden farklı? Farklı, çünkü, ışık, o nesne üzerine bir daha aynı şekilde düşmeyecektir! Bence fotoğrafçılık da budur: Güne yeni başlamışken ışığı yakalamak ve günü bitirirken, bize, o doğanın güzelliklerini görmemiz ve tadını çıkarmamız için göz veren o kusursuz ressamın, Evrenin Yaratıcısı'nın o güzelim renklerini izlemek."

Sergiden aldığım günbatımı konulu fotoğrafında yakalamak istediği andaki düşüncelerini daha sonra kitaplarını detaylı olarak okumaya başladığımda anlamlılaşmış, onun duygu yüklü dünyasını biraz daha algılama şansım olmuştu. Farklı noktalarda defalarca çektiği günbatımı fotoğrafları yanında, yazdığı pek çok eserinde de bu konudaki kuramsal düşüncelerine yer veren Denктаş, bunları günün yorgunluğunu atmak üzere artık dinlenme zamanı geldi deyip işini bırakıp, az da olsa doğada zaman geçirmek istediği akşam üstleri çektiğini anlatır. Bir söyleşisinde şunları söyler:

"Mümkün olduğunca güneş batımının muhteşemliğini izlemeye giderim. An ve an değişen renkler, ufukta ve dağların üstüne yansıyan ışınlarla değişen renk cümbüşü, beni Yaratana'nın gizemini düşünmeye yöneltir ve kalbimi onun sevgisi ile doldurur."¹³

Ona göre gün batımı, ya da akşam, inançlı biri için yaklaşan

karanlığın habercisi olmaktan çok, er geç doğacak güneşin habercisidir.¹⁴ Evimin salonunda duran günbatımı fotoğrafındaki gibi *Gençlerle Sohbet* (1990) isimli kitabında da yer alan:

"Güneşin batışı gibi, bir renk ve âhenk cümbüşü içinde arkada güzel tabloları meydana gelen bir hayat çizgisi bırakarak binlerce, yüz binlerce, milyonlarca yıldızlardan oluşan yarınlar huzur içinde bakabilmek ne mutludur"(155) sözlerinin altında apaçık onun için ölümün hiç de korkulu bir olay olmadığı gizlidir. Yine diğer bir ifadesinde güneşin ufuk çizgisinde kaybolmaya başladığı anı betimleyen sarı, turuncu yeşilin her tonu karşısında "Bu ne ihtişam, bu ne tablodur ya Rabbim!" düşüncelerine kapıldığı, çok sevdiği gün batımı ile verimli geçen bir gün ve yeniden verimli geçecek bir başka gün için huzurlu, dinlenceli bir tün vaktinin geldiğini, bunun sevinçle karşılanması gerektiğini ifade eder. Bunların da ötesinde gerek yazdığı dizeler, gerekse de karelere sığdırdığı bu ışık oyunları, onun Tanrı inancını dile getirdiği sözlerdir. Denктаş anlık görüntüleri, güçlü bir ışığı yakalayıp bir fotoğraf karesine aktarırken, gerçekte kafasından sık sık geçen hep anlamlı sözler olur. Fotoğraf albümlerinde de bunları özlü sözlerle anlatır. Belli ki çeşitli sorunların düşüncesi ile geçen yorgun bir günün sonunda kendisinin de Tanrı'nın tüm insanlara bahşettiği dinlenme saatini sevinçle karşılamasının ifadesi olarak bu gün batımı tablolarını karelere sığdırarak, bu ışık değişimlerini içine çekerek huzur ve mutluluk bulur. Ancak beni en fazla etkileyen resimleri yaşlı insanların ya da köylü çocukların portreleri olur.

Denктаş 2011 yılında felç geçirip uzun süre hastanede yatağa bağlı kal-

13 *Denктаş as a Photographer: Images from Northern Cyprus*, Ed. Filiz Yenişehirlioğlu, s. 27

14 Rauf DENKTAŞ (1990). *Gençlerle Sohbet*, 4. Baskı, İstanbul: Yeni Asya Gazetecilik Neşriyat Yayn, s. 155.

diği süreye kadar ileri yaşına rağmen hep genç ve dinamik kaldı. Çünkü ruhu hep genç, beyni dinamik kalmış, daha fazla üretmesi gerektiğine inanmıştır. “Fazla sosyal olamadım” diye kendinden şikâyet etmesine karşın fotoğraf çekimi ile insanlarla iletişim kurmanın ayrı bir yöntem olabileceğini çevresine gösterdi. Bu da onunla ilgili diğer gözlemlerim olur ve onun bu genç ruhlu haline imrenmeme neden olur.

Annesini bir buçuk yaşında, babasını 17 yaşında kaybeden Denктаş, hem okul yaşamında hem de başta babası ve dedesi olmak üzere aile büyüklerinden aldığı yoğun eğitim sonucu küçük yaşından itibaren yüklediği hayat mücadelesi içinde önce hayatını kazanıp babasının yapmasını istediği hukuk tahsili ve iyi bir gazeteci olması hedefi ile çıktığı yolda kısa bir sürede önemli bir toplum lideri olur. Denктаş, gerçek mesleği avukatlıktan uzaklaşmış olması nedeniyle üzüldüğü zamanlar olmasına karşın vatanının bağımsızlığı için mücadelesini önde tutma tutkusundan ödün vermez. Emekliye ayrıldıktan sonra da bu misyonunu ölüm döşeliğine dek sürdürür ve baş koyduğu Kıbrıs sorunu sonuca varmamış olmakla beraber Türk toplumunun güvenliğini sağlama adına imza attığı birçok antlaşma ya da belge ile geriye

unutulmaz anılar bırakır.

Bu yazıyı yazarken bilinen ya da bilinmeyen veya ismi değiştirilen edebi denemeleri, şiirleri, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanında çok sayıda akademik çalışmaları olduğunu bir kez daha fark ettim. *Korkot Deresi* adlı çocukluk anılarında ilk yayımlanan eserini tam anımsamadığımı, ancak yaz tatilinde babasının kendisini çalışması için yakın arkadaşı Remzi Okan beyin matbaasına koyduğu sırada oradaki yazıları izleyip, kendinin de yazarlığa özenmesi sonucu yazdığını anlatır. Bu şiiri farklı bir imza ile gönderdiğinde yayımlanmayınca da Remzi beye yine farklı bir imza ile tekrar duygusal bir mektup yazarak bu yazının yayını için yaptığı ısrarı sonucu yayımlandığını anlatır. Şiirin ne olduğunu tam anımsamakla beraber muhtemelen gözleri görmeyen bir gencin feryadı ile ilgili olduğunu yazar. Henüz 19 yaşında iken yazdığı *Saadet Sırları*¹⁵ kitabı ile derin yaşam felsefesine sahip olduğu, özellikle evlilik, aile ve karşı cinse duyulan sevgi konusunda o yaşlarda beklenilenin üstünde bir bilinçte olduğu, Kur'an'dan Yunan klasiklerine, çağdaş Türk veya Batı düşünürlerine varıncaya kadar dek daha o yıllarda çok sayıda kitap okuduğu, beğendiği yazarların özlü

15 Rauf Denктаş (1990). *Saadet Sırları*, 3. Baskı, İstanbul: Yeni Asya Gazetesi Yayn.

sözlerini alıntılarla verip onlar üstüne kuramlar oluşturduğu, kadının çağdaşlaşmasına, eğitimine değer verdiği, evlilik müessesine büyük bir saygı duyduğu izlenmektedir. Belki bir ilk olarak yaptığı boşanma hakkını eşine devretmesi¹⁶ medeni kanunun geçerli olmadığı 1949 yılında bir reform niteliğinde bir davranıştır.

Denктаş, bir devlet adamının yoğun yaşamı içinde, üstelik sorunlu küçük bir adanın devlet adamı olarak, yaşamında çok kişiye zaman ayırmış, ailesini ihmal ettiğini söylese de hiçbir zaman ihmal etmemiş, eşine ilk günkü aşkla ömür boyu sadık kalmış, belli ölçüler içinde yaşamaktan sapmamış, başta babası, tüm aile büyüklerini her zaman örnek almış ve kendine gençliğinden itibaren uğraşlar edinerek dopdolmuş bir yaşamda çok sayıda eser bırakıp göçmüşse de hep anılarda kalacak, unutulmayacak bir devlet adamı olarak ismi yaşayacaktır.

Denктаş'ın “Hayat baştan başa bir şiir, her an değişen tablolarla dolu, renkli, ahenkli bir şeydir” sözleri ile bu yazıyı noktalarım.

16 Rauf R. DENKTAŞ (2008). *Kıbrıs Elli Yılın Hikayesi*, 3. Baskı, İstanbul: Akdeniz Yayınları, s. 126

**EBEDİYETE UĞURLADIĞIMIZ
TÜRK MİLLETİNİN YİĞİT EVLADI
KIBRIS TÜRKÜ'NÜN BAĞIMSIZLIK
MÜCADELESİNDEKİ ÖNDERİ
RAUF RAİF DENKTAŞ'I
RAHMET VE
MİNNETLE ANIYORUZ
TÜRKİYE YENİ UFUKLAR**

